

Emerging Social injuries of Women in Cyberspace with an Emphasis on Instagram

Karim Khan Mohammadi¹

Maryam Ghazi Esfahani²

1. Associate Professor, Department of Sociology, Baqer Al-Uloom University, Qom

(Corresponding Author) Email: kxanmohammadi49@yahoo.com

2. PhD student in Culture and Communication, Baqerul Uloom University, Qom

Email: maryam_ghazi2002@yahoo.com

Abstract

Emerging social injuries are injuries caused by new communication technologies such as the Internet, satellite, smartphones, and social networks and messengers, and have had significant effects on the individual and, consequently, society. These injuries, which are divided into two categories, social and psychological, have a double effect on this section of society due to their increased use and special psychological characteristics of women. Women seem to be more affected by cyberspace than men, and as a result, cyberspace injuries them more than men. On the other hand, due to the special role of women in family management and child rearing, the injuries caused to them by cyberspace are more important. Many Iranian women now spend a lot of their time around the clock on social media. Among social networks, Instagram, as an image-based media, has a greater impact on women and, as a result, can do more injury than good. The present study seeks to investigate the social injuries of Instagram on Iranian women by observing female Instagram users and analyzing their activism. In a general view, the most important of these injuries are: cyber sex, sexual assault, free relationships with illegitimate children and cyber betrayal, immoral normalization, fashion, virtual addiction, disclosure of privacy, disregard for religious observances such as chastity and hijab, cultural change Psychological problems, desire for self-expression, self-expression, individualism and weakening of the role of mother and wife. In the last part of the present study, practical suggestions for the prevention of these injuries are presented.

Keywords: Emerging social injuries, Instagram, women, cyberspace.

---

*. Date of Reception: 2020/05/31 , Date of Acceptation: 2020/08/15

آسیب‌های اجتماعی نوظهور زنان در فضای مجازی با تأکید بر اینستاگرام

کریم خانمحمدی^{۱*}

مریم غازی اصفهانی^۲

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم (نویسنده مسئول)

Email: khanmohammadi49@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم

Email: maryam_ghazi2002@yahoo.com

چکیده

آسیب‌های اجتماعی نوظهور، آسیب‌هایی هستند که بر اثر فناوری‌های جدید ارتباطی مانند اینترنت، ماهواره، تلفن‌های هوشمند و شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان ایجاد شده‌اند و تأثیرات مهمی بر فرد و به تبع آن جامعه داشته‌اند. این آسیب‌ها که به دو دسته اجتماعی و روان‌شناختی تقسیم می‌شوند، به دلیل استفاده بیشتر و خصوصیات ویژه روان‌شناختی زنان، بر این فشر از جامعه تأثیری دوچندان دارند. به نظر می‌رسد زنان بیشتر از مردان تحت تأثیر فضای مجازی قرار می‌گیرند و در نتیجه آسیب‌های فضای مجازی بر آنان بیشتر از مردان است. از طرفی به دلیل نقش ویژه زنان در مدیریت خانواده و تربیت فرزند، آسیب‌هایی که بر اثر فضای مجازی بر آنان وارد می‌شود، از اهمیت بیشتری برخوردار است. در حال حاضر بسیاری از زنان ایرانی، زمان زیادی از وقت خود در شبانه‌روز را در شبکه‌های اجتماعی سپری می‌کنند. از میان شبکه‌های اجتماعی، اینستاگرام به‌عنوان رسانه‌ای تصویر محور، تأثیرات بیشتری بر زنان دارد و در نتیجه می‌تواند آسیب‌های بیشتری را نیز به همراه داشته باشد. پژوهش حاضر با رصد کاربران زن اینستاگرام و تحلیل کنشگری آنان، درصدد بررسی آسیب‌های اجتماعی اینستاگرام بر زنان ایرانی است. در یک نگاه کلی، مهم‌ترین این آسیب‌ها عبارت‌اند از: سایبر سکس، تعرض جنسی، روابط آزاد با نامحرم و خیانت سایبری، عادی‌سازی بی‌اخلاقی، مدگرایی، اعتیاد مجازی، افشای حریم خصوصی، بی‌توجهی به انجام دستورات دینی از جمله رعایت عفاف و حجاب، تغییرات فرهنگی، مشکلات روحی و روانی، میل به ابراز وجود، جلوه‌گری خود ایدئال، فردگرایی و تضعیف نقش مادری و همسری. در قسمت آخر پژوهش حاضر پیشنهادهایی کاربردی جهت پیشگیری از این آسیب‌ها ارائه شده است.

کلیدواژه: آسیب‌های اجتماعی نوظهور، اینستاگرام، زنان، فضای مجازی.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۵

مقدمه

مسئله آسیب‌های اجتماعی یکی از موضوعات مهم و مناقشه‌برانگیز در عصر حاضر است. در عصر کنونی در سراسر دنیا و همه کشورها شاهد افزایش آسیب‌های اجتماعی هم در تعداد و هم در انواع گوناگون آن هستیم. آمار حاکی از افزایش چشمگیر آسیب‌هایی از جمله اعتیاد، خشونت، قتل و جنایت، روابط جنسی، طلاق، خودکشی و... در میان همه جوامع دنیا است. امروزه میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی چنان رو به گسترش است که نسل کنونی را نسل اینترنت یا نسل شبکه نام نهاده‌اند.

در سال‌های اخیر محبوبیت شبکه‌های اجتماعی به شدت افزایش یافته به طوری که محبوب‌ترین شبکه‌ها صدها میلیون کاربر دارند. نکته اینجاست که گسترش فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی انواع آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها را به بار آورده و امروزه به یکی از مصادیق جرم در جهان کنونی تبدیل شده است. علاوه بر این بر اثر استفاده نادرست از فضای مجازی، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی انواع آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی جهان واقعی، از جمله روسپی‌گری، سرقت و انحرافات جنسی و اعتیاد و... متوجه کاربران شده است (میری و علیخانی، ۱۳۹۴، ص ۱). لازم به ذکر است رسانه‌های نوین از روش‌های متنوعی برای انتقال پیام استفاده می‌کند و با حجم زیادی از اطلاعات، در ساخت فرهنگ عمومی و ارزش‌های مطلوب یا نامطلوب، باورها و افکار عمومی مؤثر هستند. این فناوری‌ها هم می‌توانند در راستای ارتقای علمی افراد و جامعه نقش داشته باشند و هم در صورت استفاده غلط و افراطی، می‌توانند زمینه‌ساز مشکلات رفتاری و روان‌شناختی افراد و در نهایت جامعه باشند. (افشاری و صوفی، ۱۳۹۶)

آمار روزافزون آسیب‌های اجتماعی ناشی از فناوری‌های ارتباطی بسیار مهم و قابل تأمل است. آمار ارائه‌شده در پایگاه اطلاع‌رسانی پلیس فتا نشان‌دهنده افزایش وقوع جرائم بوده از جمله کلاهبرداری اینترنتی، هتک حیثیت و نشر اکاذیب و مزاحمت اینترنتی در سال‌های اخیر است (<https://www.cyberpolice.ir/taxonomy/term/621>). بنابراین می‌توان گفت با افزایش کاربران فضای مجازی و استفاده از اینترنت وقوع جرائم سایبری و آسیب‌های مرتبط با آن رشد چشمگیری داشته و حضور کاربران در فضای مجازی به‌عنوان عامل تشدیدکننده‌ای برای آسیب‌های اجتماعی بوده است. آسیب‌های اجتماعی مربوط به فضای مجازی گونه جدیدی از آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌آیند که در پژوهش حاضر آن‌ها را آسیب‌های اجتماعی نوظهور می‌نامیم.

امروزه اپلیکیشن‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل بیش‌ازپیش در حال گسترش هستند و همه افرادی که به تلفن همراه هوشمند دسترسی دارند، می‌توانند عضو یکی از این شبکه‌های اجتماعی شوند و اشتراک‌گذاری محتوا و تعامل با دیگران را تجربه کنند. هلبیگ معتقد است از میان پلتفرم‌های مختلف رسانه‌های اجتماعی، برنامه‌هایی که تصویر به اشتراک می‌گذارند، مانند اینستاگرام موفقیت بسیاری کسب کرده و توانسته‌اند کاربران بسیاری را به خود

جلب کنند. رشد روزافزون اینستاگرام که در اصل مبتنی بر ارسال و اشتراک‌گذاری عکس و ویدئو است، نشانه افزایش جذابیت رسانه‌های اجتماعی تصویری و افزایش علاقه‌مندی کاربران به آن‌ها محسوب می‌شود. (حسینی و کلاتری، ۱۳۹۶، ص ۳۴)

به دلیل استقبال بسیار زیاد کاربران ایرانی به‌ویژه زنان از اینستاگرام، این شبکه اجتماعی به در رابطه با آسیب‌های اجتماعی از اهمیت بیشتری برخوردار است. بر اساس آمار منتشرشده در ۲۶ فوریه ۲۰۲۱ توسط بخش تحقیقات سایت Statista تعداد کاربران جهانی اینستاگرام در سال ۲۰۱۹، تقریباً ۸۱۵ میلیون نفر بود که به‌صورت ماهانه به پلتفرم اشتراک عکس اینستاگرام دسترسی داشتند. همان‌طور که آخرین پیش‌بینی نشان می‌دهد، در سال ۲۰۲۳، پیش‌بینی می‌شود این رقم به نزدیک به ۱/۲ میلیارد کاربر برسد. (<https://www.statista.com/statistics/183585/instagram-number-of-global-users/>)

زنان یکی از مهم‌ترین کاربران اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در جهان و نیز کشور ما ایران هستند. شبکه اجتماعی اینستاگرام به دلیل تصویر محور بودن توانسته است زنان ایرانی بسیاری به‌سوی خود جلب نماید و امروزه تعداد بسیار زیادی از زنان ایرانی کاربر اینستاگرام هستند و در این فضا به کنشگری می‌پردازند. در کشور ما بر اساس تعالیم اسلامی نهاد خانواده جایگاه ویژه‌ای دارد و آسیب‌های مربوط به فضای مجازی در مورد زنان می‌تواند بر خانواده تأثیرات مخربی داشته باشد.

به‌صورت کلی، آسیب بسیار مهمی که می‌تواند از طریق فضای مجازی متوجه زنان و دختران باشد استفاده از آنان برای هرزه‌نگاری آنلاین است. علاوه بر این فراگیری اینترنت و فضای مجازی موجب آسان‌تر شدن فعالیت‌هایی مانند قاچاق زنان و استثمار جنسی آنان شده است، هرچند این‌گونه مسائل درگذشته نیز وجود داشته است. آزار و اذیت جنسی زنان در اینترنت که از طریق گفتگوهای جنسی و استفاده از فضاهای اینترنتی به وقوع می‌پیوندد و برای تولید تصاویر هرزه‌نگاری نیز مورد استفاده واقع می‌شود (راوودراد، ۱۳۸۴، ص ۷۶). بنابراین مسئله آسیب‌های اجتماعی و روند روبه رشد آن‌ها یکی از مهم‌ترین مسائل روز کشور است. گرچه جنس آسیب‌های اجتماعی کشور ما در حال حاضر بیشتر مجازی است اما این آسیب‌ها محدود به این فضا نخواهد بود و به فضای حقیقی و همه نهادهای اجتماعی نیز سرایت می‌کند.

پیشینه

تاکنون در زمینه آسیب‌های اجتماعی فضای مجازی و اینترنت پژوهش‌های ارزشمند انجام شده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیب‌های آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های علمی و کاربردی شهر قزوین عنوان مقاله‌ای است که توسط محمدمهدی مظفری در سال ۱۳۹۶

نگارش شده است. نویسندگان بر این باور است که اعتیاد به شبکه‌های مجازی، آسیب جسمی و روانی، انحرافات اخلاقی، افت تحصیلی، نگرش مثبت به شبکه‌های مجازی و هویت کاذب، به ترتیب بیشترین تأثیر را بر نحوه استفاده از شبکه‌های مجازی دارند. (مظفری، ۱۳۹۶، ص ۲)

مقاله شناخت و طبقه‌بندی آسیب‌های اجتماعی معطوف به شبکه‌های اجتماعی با رویکرد فراترکیب، در سال ۱۳۹۸ توسط محسن نیازی، حسن پیری و علی فرهادیان نگارش شده است. هدف این پژوهش شناسایی و طبقه‌بندی آسیب‌های اجتماعی معطوف به شبکه‌های اجتماعی با استفاده از روش فراترکیب است. از سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ از بین ۱۶۱ مقاله، در نهایت ۵۶ مقاله برای تجزیه و تحلیل انتخاب شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی ناشی از مصرف شبکه‌های اجتماعی عبارت‌اند از: واقعیت‌زدایی؛ عادی‌سازی بی‌اخلاقی؛ تقویت، تضعیف‌سازی سرمایه اجتماعی؛ افزایش اضطراب و نگرانی؛ افشاجری؛ تقویت، تضعیف‌سازی عواطف؛ تقویت، تضعیف‌سازی دموکراسی؛ فاصله‌گیری از تجارب فرهنگی؛ تقویت رفتارهای پرخطر؛ فراجنسیت‌گرایی؛ میل به ابراز وجود؛ جلوه‌گری خود ایدئال؛ سیالیت ارتباطات؛ دگردیسی هویتی؛ صمیمیت‌زدایی و تهدیدهای قومی. (نیازی، پیری و فرهادیان، ۱۳۹۸، ص ۱)

مقاله آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی و راه‌کارهای پیشگیری از آن نوشته صادق حامدی نسب و حسین حامدی نسب است. نویسندگان به بررسی آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها و راهکارهای پیشگیری از آن پرداخته‌اند. از جمله کارکردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی، شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار، تبلیغات ضد دینی و القای شبهات، نقض حریم خصوصی افراد، انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع، بحران هویت، اعتیاد به شبکه‌ها و آسیب‌های سیاسی و روانی است. از جمله راه‌کارها برای پیشگیری از این آسیب‌ها مقابله با ایجاد و نشر شایعه‌های برانداز، قانونمند کردن مقابله با جرائم سایبر، توسعه شبکه‌های اجتماعی مجازی بومی و آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها، مراقبت و کنترل والدین، اولیای مدرسه و دوستان و همسالان است. همچنین سازمان‌های مختلف به‌ویژه صداوسیما با آموزش و آگاه‌سازی مردم در کاهش آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها نقش دارند. (حامدی نسب و حامدی نسب، ۱۳۹۳، ص ۱)

مقاله آسیب‌های فضای مجازی بر خانواده که توسط سودابه شیوا و فاطمه احمدی در همایش ملی نقش زنان در توسعه پایدار در ۱۳۹۵ ارائه شده است. نویسندگان معتقدند تحریک جنسی و در پی آن وقوع جرم، زنا، افشای فحشاء، پورنوگرافی و قوادی، ترویج مطالب و تصاویر مستهجن در فضای اینترنت برخی از مهم‌ترین آسیب‌ها است. این مقاله به بررسی دو جرم قوادی و پورنوگرافی و دیگر جرائم در این عرصه پرداخته و راه‌های پیشگیری از وقوع چنین جرائم و حفظ اخلاق و کیان خانواده را مورد بررسی قرار داده است.

برخی دیگر از پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه عبارت‌اند از: مقاله بررسی کیفی آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی اینستاگرام که توسط آمنه نگار تاج‌الدینی و فاطمه جمشیدی گوهری نوشته شده و در اولین کنگره ملی پیشگیری از

آسیب‌های اجتماعی در سال ۱۳۹۷ به چاپ رسیده است و نیز مقاله مطالعه کیفی آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی در مادران نوشته محیا یاریگر در سال ۱۳۹۸ است. همچنین مقاله فضای مجازی و اثر آسیب آن در خانواده نوشته حمید جعفریان یسار، ناهید خدایاری، لیلا حسن‌زاده که در سال ۱۳۹۷ در نشریه تخصصی مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی به چاپ رسیده و نیز کتاب آسیب‌شناسی اجتماعی فضای مجازی نوشته سروه امجدی است که توسط انتشارات فاروق در سال ۱۳۹۷ منتشر شده است. مقاله آسیب‌شناسی فضای مجازی، اینترنت، خانواده نوشته سید ابوالقاسم سیدان، مسعود خسروی، صفا غلام امام و نیز مقاله آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده نوشته شمس الملوک خوشبخت، پریسا شاهرخی، مائده کامل، مسعود ستاری از این جمله هستند. مقاله راهکارهای صیانت از خانواده در برابر آسیب‌های فضای مجازی که در سال ۹۶ توسط علیرضا فجر، محمد مهدی فجر نگارش شده و نیز مقاله تأثیر فضای مجازی بر خانواده و جوانان (آسیب‌ها و راهکارها) نوشته فاطمه زینلی پور و نیز مقاله مادر و آسیب‌های فضای مجازی و مقاله آسیب‌های اجتماعی در فضای مجازی نوشته حمید فلاحتی از دیگر پژوهش‌های این حوزه است.

از مجموع پژوهش‌های انجام‌شده در مورد آسیب‌های اجتماعی و فضای مجازی برخی از مؤلفه‌های مربوط به آسیب‌های اجتماعی به دست می‌آید و در نوشتار حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرد، هر چند آثار یادشده هیچ‌کدام به آسیب‌های اینستاگرام بر زنان به صورت مستقیم نپرداخته‌اند.

مروری بر ادبیات موضوع

۱. آسیب اجتماعی و آسیب‌شناسی اجتماعی

در دایرةالمعارف علوم اجتماعی هر پدیده نامطلوب و مضر برای سلامت جامعه مانند جرم، جنایت و ارتشا را آسیب‌های اجتماعی نامیده شده است (ساروخانی، ۱۳۷۰، ص ۵۹). آسیب‌شناسی اجتماعی به بررسی علل، زمینه‌ها و راه‌حل‌ها در زمینه کج‌روی‌ها و آسیب‌ها در جامعه می‌پردازد. مفهوم آسیب‌شناسی اجتماعی از علوم زیستی اخذ شده و بر اساس تشابه بین بیماری‌های بدن و انحرافات اجتماعی در تبیین فرایندهای اجتماعی نیز رایج شد. از همین رو، بسیاری از اصطلاحات علوم دیگر از جمله آسیب‌شناسی در جامعه‌شناسی نیز به کار گرفته شد. آسیب‌شناسی مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌ها در کالبد جامعه، همانند ارگان‌نیم انسان است. به عبارت دیگر آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت است از: بررسی آسیب‌هایی مانند فقر، بیکاری، تبهکاری، خودکشی، اعتیاد، روسپیگری، ولگردی و تکدی‌گری و علل و عوامل و شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها.

برخی از اهداف آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت‌اند از:

۱. مطالعه آسیب‌های اجتماعی و علل پیدایش آن‌ها جهت شناخت دردها، جهت درمان؛

۲. پیشگیری از وقوع جرم و کمک به بهسازی محیط زندگی جمعی و خانوادگی؛

۳. درمان منحرفان اجتماعی به روش‌های علمی و از میان برداشتن ریشه کج‌روی‌ها؛

۴. جلوگیری از بازگشت مجدد انحراف اجتماعی. (ستوده، ۱۳۹۴، ص ۱۱-۱۴)

مفهوم آسیب اجتماعی به‌نوعی بی‌نظمی، نابسامانی و آشفتگی در بخش‌هایی از جامعه اشاره دارد که وضعیت ثابتی ندارد و در حال تشدید و گسترش است. به چنین شرایطی آنومی یا بی‌هنجاری و بی‌قانونی و در معنای معنی وسیع آشفتگی اجتماعی گفته می‌شود (رفیع‌پور، ۱۳۷۸، ص ۶۵) به عبارت دیگر آسیب اجتماعی هر عمل فردی یا جمعی است که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عمل جمعی جامعه قرار نیست و با قانون یا قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه می‌شود. (عبداللهی، ۱۳۸۱، ص ۱۵)

۲. اینترنت و فضای مجازی

اینترنت شبکه‌ای از کامپیوترها است که به‌وسیله خطوط مخابراتی، مانند ماهواره، رادیو، کابل مسی و فیبر نوری به هم متصل شده و تحت یک پروتکل واحد باهم تبادل اطلاعات انجام می‌دهند. در حال حاضر تقریباً در همه دنیا از شبکه اینترنت استفاده می‌شود و عاملی مهم در پیشرفت جوامع محسوب می‌شود. برخی از زمینه‌های توسعه کشورها از طریق اینترنت عبارت‌اند از: رشد علمی و فرهنگی، رشد فن‌آوری و صنعت، رشد تجارت و اقتصاد، کاهش آلودگی هوا و محیط‌زیست، امکان ایجاد ارتباط بین گروه‌های مختلف اجتماعی و تسهیل گفتگوی تمدن‌ها، توسعه سیاسی و اجتماعی، رشد فرهنگ عمومی از طریق آموزش‌های همگانی و افزایش سطح رفاه و خدمات عمومی (درستانی، ۱۳۹۳، ص ۵۵). نکته بسیار مهم این است که الزامات اخلاقی متعلق به کل هستی و از یک حقیقت جهانی برخوردار است و تفاوتی بین فضای فیزیکی و فضای مجازی از این جهت وجود ندارد. (عاملی، ۱۳۹۰، ص ۲۵)

۳. شبکه اجتماعی

شبکه اجتماعی، سایت یا مجموعه سایتی است که برای کاربران این امکان را فراهم می‌کند که علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک بگذارند و همچنین دیگران نیز مطالبی را با آنان به اشتراک بگذارند. شبکه‌های اجتماعی، فضاهایی در دنیای مجازی هستند که برای ارتباط میان افراد مختلف، با سطوح گوناگون دسترسی، به وجود آمده‌اند. ایجاد ارتباطات جمعی و میان فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع‌رسانی، تبادل اطاعات و نظرات از شناخته‌شده‌ترین کارکردهای این فضاها هستند. (ضیایی‌پرور، ۱۳۸۹، ص ۱۰)

اینستاگرام یکی از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر تصویر است که جایگزین فضای خطی متن محور شده است (Dijk Van, 2011, 20). حضور در شبکه‌های اجتماعی از جمله اینستاگرام فرهنگ و سبک زندگی زنان ایرانی را به سمت غربی شدن و غیر اسلامی شدن پیش می‌برد و توجه به ارزش‌های اسلامی و دینی را روزبه‌روز کم‌رنگ‌تر

می‌کند. پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل آسیب‌های اجتماعی زنان در اینستاگرام می‌پردازد.

۴. آسیب‌های اجتماعی نوظهور

آسیب‌های اجتماعی نوظهور آسیب‌های مرتبط با فناوری‌های جدید و به معنای عام آسیب‌های اجتماعی مرتبط با اینترنت است که ماهواره، بازی‌های رایانه‌ای، تلفن همراه و برنامه‌های اجتماعی می‌توانند در این مجموعه قرار گیرند. بسیاری از کارشناسان معتقدند این آسیب‌ها می‌توانند جزو آسیب‌های اجتماعی و روانی قرار گیرند. نکته بسیار مهم این است که آسیب‌های اجتماعی نوظهور مربوط به کشورهای در حال توسعه است و در اثر انقلاب الکترونیکی به وجود آمده است. از یک طرف، حریم خصوصی افراد در همه جوامع امری ارزشمند است و احترام به آن در قرن حاضر و در بیشتر کشورهای جهان، ضمانت قانونی دارد و از طرف دیگر شئون انسان‌ها و اهمیت محفوظ ماندن آن‌ها در فضای مجازی جدیداً با چالش‌های زیادی مواجه شده و سلامت اخلاقی و مخصوصاً جسمانی و روانی کودکان و نوجوانان در جامعه در معرض خطرات فراوانی قرار گرفته است و آسیب‌های اجتماعی جدید را به وجود آورده است.

۵. سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیم مربوط به آسیب‌های اجتماعی است و با آن رابطه معکوس دارد. به این معنا که هرچه آسیب‌های اجتماعی افزایش یابد، سرمایه اجتماعی کاهش پیدا می‌کند و بالعکس. سرمایه اجتماعی مجموعه منابع بالقوه و بالفعلی است که به دنبال عضویت یک فرد در یک شبکه اجتماعی به وجود می‌آید. پی‌یر بوردیو سرمایه اجتماعی را جمع منابع واقعی و بالقوه‌ای می‌داند که محصول شبکه‌ای بادوام از روابط نهادینه شده مبتنی بر شناخت متقابل است. این شبکه، اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار می‌کند و آنان را مستحق «اعتبار» می‌سازد. (شارع پور، ۱۳۸۰، ص ۱۰۲)

گروهی که سرمایه اجتماعی دارند دو دوست هستند، یا یک سازمان و یا یک ملت باشد؛ اما سرمایه اجتماعی، هم دارای منفعت عمومی است و هم منفعت خصوصی و مانند سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی کاملاً تعویض پذیر نیست. تعریف سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در پژوهش حاضر از این جنبه دارای اهمیت است که با آسیب‌های اجتماعی مرتبط است و افزایش آسیب‌های اجتماعی موجب تضعیف سرمایه اجتماعی می‌شود.

۶. ساختارگرایی / عامل‌گرایی

در میان متفکران و نظریه‌پردازان اجتماعی دوگانه مشهور ساخت/عوامل مناقشات زیادی را به وجود آورده است. گروهی معتقدند ساختارهای حاکم بر هر سازمان و نظامی مسئول همه چیز است و تک‌تک افراد حاضر در این سیستم هیچ‌گونه آزادی عمل و اختیاری از خود ندارند. در مقابل آن‌ها، گروه دیگری عامل انسانی را دارای اختیار تام می‌دانند و برای ساختارها اختیاری قائل نیستند.

گیدنز ساختار را نوعی ویژگی مقیدکننده یا حیات اجتماعی می‌داند اما معتقد است ساختار درعین حال چاره‌ساز نیز هست و همان‌گونه که ساخت به عامل امکان عمل می‌دهد، ساخت نیز بدون عامل انسانی بازتولید نمی‌شود. اگر مردم به راه‌های نهادینه‌شده انجام امور (ساخت‌ها) بی‌اعتنایی نمایند و یا آن‌ها را به‌نحو متفاوتی بازسازی کنند، می‌توان ساخت‌ها را تغییر داد و حتی جایگزینی نمود؛ بنابراین، همواره وجود ساخت به عامل وابسته است؛ زیرا این عامل است که برای رسیدن به مقاصد خود از منابع قدرت استفاده نموده و قواعد را مراعات می‌کند و موجب بازتولید آن می‌شود؛ بنابراین، به همان اندازه که عامل برای انجام امور خود نیازمند ساخت است، ساخت نیز برای ایجاد و بقای خود نیازمند عامل است. (حاجی حیدری و متقی‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۴۴)

در پژوهش حاضر ساخت همان نظام ساختاری اینستاگرام است و عامل کنشگران زن در اینستاگرام هستند که در بخش تحلیل توضیحات مربوط به آن خواهد آمد. آیا آسیب‌های مربوط به اینستاگرام بر روی زنان بر اثر ساختار آن است و کاربران آن نقشی در ایجاد آن آسیب‌ها ندارند؟ یا مسئولیت ایجاد آسیب‌ها فقط بر عهده کاربران اینستاگرام است و ساختار این پیام‌رسان نقشی در آن ندارد؟

روش

پژوهش حاضر به روش توصیفی تحلیلی به بررسی پیچهای اینستاگرام زنان ایرانی و همچنین پیچ‌هایی که توسط زنان و دختران ایرانی دنبال می‌شوند پرداخته است. ابتدا از قسمت اکسپلورر اینستاگرام تعدادی از پیچ‌های فارسی مربوط به اینفلوئنسرهای ایرانی زن هستند که مخاطبان زیادی دارند انتخاب شدند. موضوع این پیچ‌ها با محوریت زنان و خانواده بوده است. پس از پیش‌آزمون این پیچ‌ها به‌صورت اجمالی ۱۰ پیچ پرمخاطب انتخاب شدند. سپس در بازه زمانی ۱۴۰۰/۳/۱ تا ۱۴۰۰/۵/۱ به مدت دو ماه محتوای آن‌ها رصد شده و تعدادی از آسیب‌های موردنظر استخراج گردید. افزون بر این با ۱۰ نفر از کاربران زن ایرانی اینستاگرام و ۱۰ کنشگر فعال فضای مجازی در حوزه زنان مصاحبه‌هایی انجام شد و ابعاد دیگری از این آسیب‌ها به دست آمد.

سپس به روش تحلیلی - توصیفی به مشاهده و بررسی مطالب موجود در پست‌ها، کامنت‌ها و استوری‌های آنان پرداخته و مهم‌ترین نکات آن را یادداشت شده است. علاوه بر این ۱۰ نفر از کنشگران زن در اینستاگرام که به‌صورت مطلوب در حوزه زنان فعالیت می‌کنند جهت انجام مصاحبه در مورد آسیب‌های اجتماعی زنان در اینستاگرام انتخاب شدند و مصاحبه‌هایی در مورد مهم‌ترین آسیب‌های اینستاگرام بر زنان از آنان گرفته شد.

مصاحبه به‌صورت نیمه ساختاریافته انجام شد و مهم‌ترین سؤالات عبارت‌اند از:

۱. تعریف آسیب اجتماعی از نظر شما چیست؟

۲. چه آسیب‌هایی در مورد زنان و دختران وجود دارد؟

۳. اینترنت چه آسیب‌هایی به دنبال داشته است؟

۴. مهم‌ترین آسیب‌های اینستاگرام از نظر شما بر زنان ایرانی چه بوده است؟

گزارش آسیب‌ها

جامعه‌شناسان معتقدند ناهنجاری‌ها یا آسیب‌های ناشی از استفاده بیش‌ازاندازه از فضای مجازی، می‌تواند از ناآگاهی افراد در استفاده از این فضا، کمبود فضای مناسب برای بروز احساسات به صورت صحیح، نبود احترام متقابل در جامعه، هنجارهای دست‌وپا گیر در جامعه، بسته بودن جامعه حقیقی و آزادی عملکرد در جامعه واقعی باشد (میری و علیخانی، ۱۳۹۴، ص ۱). در این بخش این آسیب‌ها که از مشاهده ۱۰ پیج یا صفحه پرمخاطب در اینستاگرام استخراج شده آمده است. این صفحات، اکثراً متعلق به زنانی هستند که از کشور مهاجرت نموده‌اند و در خارج از ایران، مانند کشور ترکیه و آمریکا ساکن شده‌اند اما دنبال‌کنندگان آن‌ها اغلب زنان و دختران ساکن ایران هستند. این افراد اقدام به اشتراک‌گذاری مطالبی می‌کنند که نشان‌دهنده انحرافات اخلاقی و اجتماعی خودشان است و این آسیب‌ها به دقت بررسی و یادداشت شده‌اند. افزون بر این، دنبال‌کنندگان این پیج‌ها نیز دچار آسیب‌های بسیار مهمی می‌شوند. مصاحبه‌شوندگان نیز به برخی از آسیب‌ها اشاره کردند که پس از پیاده‌سازی صوت‌ها مواردی اضافه شدند که تجمیع آن‌ها به شرح زیر است:

۱. سایر سکس

به‌طورکلی به مبادله پیام‌های با محتوای جنسی و تحریک‌کننده در اینترنت، سایر سکس گفته می‌شود. امروزه قباحت این‌گونه پیام‌ها در فضای مجازی ریخته شده و به‌طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد. در اینستاگرام برخی با گذاشتن لایو جنسی مخاطبان زیادی حتی از میان بانوان جذب نموده‌اند. انتشار محتوای جنسی در اینستاگرام از مهم‌ترین آسیب‌های مربوط به این فضا در مورد زنان است. در قسمت کامنت‌ها نیز عده‌ای از کاربران پیام‌هایی مبتنی بر آمادگی جهت امور جنسی می‌گذارند. علاوه بر این در قسمت کامنت‌ها افرادی تبلیغات مربوط به خانه‌های فساد به اشتراک می‌گذارند. باکمال تأسف آمار لایک تصاویر جنسی و نیز کاربران برخط لایوهای جنسی و نیز کامنت‌های تبلیغات تن‌فروشی و یافتن شریک جنسی و... بسیار زیاد است. لایوهای جنسی فردی به نام آزاده نامداری را هزاران کاربر ایرانی به صورت زنده دنبال می‌کنند.

۲. تعرض جنسی

یکی دیگر از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی اینستاگرام رواج تعرض جنسی از طریق این شبکه است. این پدیده ناگوار ابتدا با یک دوستی آغاز می‌شود و در نهایت می‌تواند منجر به تعرض جنسی و سایر عواقب دردناک آن باشد. قربانیان تعرض جنسی در اینستاگرام اکثراً دختران نوجوانی هستند که محتوای جنسی در اینستاگرام را دنبال می‌کنند. به‌عنوان نمونه تیتراصفحه حوادث در یک روزنامه کثیرالانتشار به این شرح است: ماجرای تجاوز به دختر ۱۴ ساله،

پس از دوستی در اینستاگرام! به دنبال ایجاد این آسیب‌ها احساس ترس از قربانی شدن برای زنان به وجود می‌آید که تأثیر مستقیمی بر احساسات و زندگی آنان در بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی خواهد داشت و موجب کاهش کیفیت زندگی خواهد شد. (میری و علیخانی، ۱۳۹۴، ص ۲)

۳. روابط آزاد با نامحرم و خیانت سایبری

به دلیل این‌که فضای مجازی بسیاری از تأثیرات فضای واقعی را دارد، از نظر اسلام در حفظ حریم در ارتباط با نامحرم، فرقی بین محیط واقعی و محیط مجازی نیست و ارتباط در محیط مجازی همانند خلوت دو نامحرم است و چون کسی به آنجا راه ندارد، بنابراین محل اشکال است. البته با توجه به احکام و متون اسلامی اگر خوف افتادن به حرام و قصد لذت بردن در میان نباشد، اشکالی وارد نیست. این درحالی‌که است که برخی از زنان که در فضای حقیقی از خلوت با نامحرم ابا دارند در اینستاگرام به ارسال پیام و ارتباط با جنس مخالف می‌پردازند.

۴. عادی‌سازی بی‌اخلاقی

کاربران زن اینستاگرام در معرض مشاهده مفاسد اخلاقی مانند قماربازی، شراب‌خواری، خشونت، انحرافات جنسی و نیز دروغ و فریب، فحاشی، ... قرار می‌گیرند و پس از مدتی به دلیلی عادی شدن مواجهه با چنین مواردی قبح چنین اعمالی از بین رفته و حتی در برخی از موارد منجر به انجام رفتارهایی خلاف اخلاق در فضای حقیقی نیز می‌شود.

۵. مدگرایی

در بسیاری از پیج‌ها و صفحات، محتوای تبلیغاتی بسیاری ارسال می‌شود و انواع و اقسام کالاهای لوکس به‌ویژه اجناس زنانه در معرض دید کاربران قرار می‌گیرد. اینستاگرام که کاربران به‌ویژه زنان را شیفته خود کرده، آن‌ها را به همانندسازی و هم ذات‌پنداری با عناصر و نقش‌های ارائه‌شده در فضاهای مجازی و ایدئال‌ها دعوت می‌کند و کاربران برای عقب‌نماندن از دیگران، به تقلید از سبک‌های پوشش، تغذیه، آرایش و... می‌پردازند. شبکه اینستاگرام با تبلیغ، الگو نمایی و ترویج ظاهری خاص، به همراه ارائه راه‌های دستیابی به این امر، افراد را برای رسیدن به ایده‌آلی بی‌منطق و غیرواقعی، به تکاپو می‌اندازد. (خادمیان و کلهری، ۱۳۹۹، ص ۵۷)

۶. اعتیاد مجازی

استفاده افراطی از اینستاگرام و وابستگی شدید به آن، نوعی از اعتیاد مجازی است. این‌که زنان به‌صورت ناخودآگاه و ناخواسته سراغ اینستاگرام می‌روند از نشانه‌های اعتیاد به آن است. ۳ نفر از مصاحبه‌شوندگان ترس از دست دادن اطلاعات و اخبار و جا ماندن از دیگران را یکی از عوامل اعتیاد اینستاگرام می‌دانند. اعتیاد برخی از

کاربران زن اینستاگرام به این صورت است که به صورت افراطی از خودشان تصویر و فیلم به اشتراک می‌گذارند. این کاربران همواره نگران هستند که مبادا چیزی در زندگی آنان باشد که به اشتراک گذاشته باشند و یا بازنمایی آنان از یک اتفاق ساده، مثل صبحانه خوردن، به صورت کامل نباشد. این ترس نیز یکی از نشانه‌های اعتیاد مجازی است. نکته مهم دیگر در این نوع از آسیب این است که بسیاری از زنان و حتی مردان از این که به اینستاگرام معتاد شده‌اند بی‌اطلاع هستند و به دلیل بی‌خبر بودن به فکر درمان و یافتن چاره‌ای برای آن نیز نیستند. اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی از جمله اینستاگرام حتی ممکن است به انحرافات اخلاقی و خیانت سایبری نیز منجر شود.

۷. افشای حریم خصوصی

مواردی در فضای اینستاگرام مشاهده شده است که تصاویری از زندگی خصوصی افراد در اختیار بسیاری از کاربران قرار گرفته است. این افشای حریم خصوصی گاه توسط خود افراد صورت می‌گیرد و آن‌ها با میل و خواست خود تصاویری مربوط به زندگی خصوصی را جهت جذب فالوئر در پیج خودشان قرار می‌دهند؛ اما گاهی نیز کاربران دیگر و به صورت غیرقانونی، اطلاعات شخصی از جمله عکس و فیلم را در فضای مجازی منتشر می‌کنند. روزانه موارد بسیاری از افشای حریم خصوصی بانوان و انتشار تصاویر شخصی آن‌ها به پلیس سایبری گزارش داده می‌شود.

۸. بی‌توجهی به انجام دستورات دینی از جمله رعایت عفاف و حجاب

بر اساس مشاهدات انجام شده، انتشار تصاویر زنان بدون حجاب در اینستاگرام بسیار رایج است. بر اساس نظر مصاحبه‌شوندگان احتمال دارد برخی از کاربران به دلیل ناآگاهی از احکام حجاب در فضای مجازی به این آسیب مبتلا شده باشند. افزون بر این، برخی از کاربران به رعایت روابط عقیفانه در فضای مجازی پایبند نیستند. این عدم پایبندی ممکن است به دلیل گمنامی کاربران در فضای مجازی باشد. وقتی فرد در شرایط گمنامی قرار دارد، آزادانه افشای خود می‌پردازد و احتمال دارد به بی‌عفتی برسد؛ درحالی که این امر در فضای حقیقی برای او امکان‌پذیر نیست. افزون بر این، برخی از زنان تصاویر شخصی و خانوادگی و تصاویری از مکان‌های شخصی محل زندگی خود را به نمایش می‌گذارند که این امر از نظر مصاحبه‌شوندگان با عفت مغایر است. مصداق دیگر عدم رعایت عفت روابط آزاد و گفتگوهای مجازی با نامحرم در اینستاگرام است که از نظر کاربران یکی از مهم‌ترین آسیب‌های مربوط به این پیام‌رسان است. عدم رعایت شئون اسلامی از جمله عفاف و حجاب در اینستاگرام، فرهنگ زنان ایرانی را به سمت غیر اسلامی شدن پیش می‌برد و این امر خود زمینه‌ساز آسیب‌های دیگر در میان آنان است.

۹. تغییرات فرهنگی

نکته بسیار مهم در مورد فضای مجازی این است که این فضا، قواعد فرهنگ واقعی را کمرنگ می‌کند. در فضای واقعی، در جامعه ایران، قواعد عرفی و قانونی مشخصی برای مثال در مورد رعایت حجاب وجود دارد. این قواعد در فضای مجازی، یا به صورت اندکی به نمایش گذاشته می‌شوند و یا اصلاً به نمایش گذاشته نمی‌شوند تا

جایی که انتشار و تماشای عکس بی‌حجاب، برای بسیاری از کاربران، امری طبیعی و به‌هنگار در فضای مجازی به‌شمار می‌آید.

۱۰. مشکلات روحی و روانی

۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان در پژوهش حاضر نیز مشکلات روحی و روانی را یکی از آسیب‌های شایع اینستاگرام برای زنان می‌دانند. مصاحبه‌شوندگان افزایش اضطراب و نگرانی، افسردگی، ناامیدی و یاس، پرخاشگری، خودکم‌بینی‌ها و کاهش اعتمادبه‌نفس را از مهم‌ترین آسیب‌های رایج تلقی نموده‌اند. ۲ نفر از کاربران اینستاگرام مدعی شدند به دلیل بازنمایی سبک زندگی تجملاتی و چهره و اندام‌های زیبای زنان دیگر در اینستاگرام دچار کمبود اعتمادبه‌نفس. خودکم‌بینی شده‌اند که این مسئله خود منجر به افزایش افسردگی و اختلال در عملکرد موفق آنان می‌شود.

۱۱. میل به ابراز وجود

زنان جوان در اینستاگرام با انتشار تصاویر و ویدیوهایی از خود، حالات روحی و احساسات درونی خود را به شکل نمایش اغراق‌آمیز به نمایش می‌گذارند؛ مثلاً ریحانه پارسا یکی از کاربران معروف اینستاگرام حالت روانی افسردگی خود را با انتشار تصاویری که نشان‌دهنده اندوه شدید و در حال مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی است به نمایش می‌گذارد. انتشار این تصاویر اغراق‌آمیز هم برای خود فرد و هم دیگران آسیب‌زا است و منجر به بروز احساسات با شدت و عمق غیرحقیقی می‌شود.

۱۲. جلوه‌گری خود ایدئال

پدید خود ابرازی توانایی ابراز احساسات، باورها و افکار صریح و دفاع از مهارت‌های سازنده و برحق خود است. به‌عبارت‌دیگر خود ابرازی در آزمون (EQ) نوعی قدرت هیجانی است که به افراد اجازه می‌دهد با اعتماد کامل نسبت به خودشان، با دیگران وارد تعامل شده، اظهارنظر کنند که چه چیزهایی را دوست دارند و چه چیز را بیشتر می‌خواهند، از چه چیزی بیزارند و آن را نخواهند پذیرفت و منتظر چه چیز هستند (ساعتچی، کامکاری و عسکریان، ۱۳۸۹، ص ۱۸). اما آنچه در اینستاگرام با آن مواجهه هستیم ابراز خود به‌صورت غیرحقیقی است. زنان در اینستاگرام با انتشار تصاویری بازسازی‌شده و غیرواقعی، به‌دنبال جذب تعداد زیادی لایک و فالوئر هستند. در حقیقت آن ویژگی‌هایی از خود را نمایش می‌دهند که دوست دارند باشند، نه آنچه حقیقتاً هستند؛ به‌عبارت‌دیگر با انتشار تصاویر غیرواقعی کمبودهای خود را به نمایش می‌گذارند. آن‌ها خود را زنانی زیبا، خوش‌اندام، مرفه، مهربان، اهل نظم و برنامه‌ریزی، دوستدار حیوانات و محیط‌زیست، شاد و باانگیزه، خلاق و... نمایش می‌دهند. این رفتار باعث ایجاد احساس اعتمادبه‌نفس کاذب در آنان می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز بروز اختلالات و بیماری‌های روانی از جمله خودشیفتگی شود.

۱۳. فردگرایی و تضعیف نقش مادری و همسری

حضور افراطی در شبکه‌های اجتماعی از جمله اینستاگرام علاوه بر آسیب‌های ذکر شده موجب فردگرایی زنان و عدم توجه به روابط خانوادگی می‌شود. برخی از کاربران افراطی اینستاگرام به نقش مهم و ارزشمند خود در خانواده که همسری و داشتن تعامل مناسب با همسر است بی‌توجهی نموده و آن را امری با اولویت تلقی نمی‌کنند. افزون بر این که براه تبلیغات منفی بسیاری از گروه‌های فمینیستی در اینستاگرام ازدواج و مادری امری بی‌ارزش تلقی می‌شود و زنان گمان می‌کنند با پرداختن به این دو امر مهم و حیاتی از آزادی‌های فردی محروم می‌شوند. این آسیب اینستاگرام تنها بر زنان عارض نمی‌شود بلکه خانواده و همه جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

تحلیل و بررسی

بر اساس دوگانه ساخت/عامل برخی از متفکران علت آسیب‌های اجتماعی نوظهور از جمله آسیب‌های اینستاگرام بر زنان را ساختارهای نادرست موجود می‌دانند و نقش عامل را یک نقش جنبی و غیر اصیل تلقی می‌نمایند. به عبارت دیگر این افراد معتقدند علت آسیب‌های اجتماعی نوظهور در اینستاگرام ساختارهای نادرست اینستاگرام است. ویژگی اینستاگرام و فضای غالب آن به گونه‌ای است که موجب ایجاد این آسیب‌ها می‌شود. به عبارت دیگر این دسته از متفکران معتقدند عامل انسانی و کنشگران اینستاگرام هیچ نقشی در به وجود آمدن آسیب‌های اجتماعی یاد شده ندارد؛ بنابراین، اگر بخواهیم از بروز این آسیب‌ها جلوگیری نماییم باید ساختار اینستاگرام به گونه‌ای باشد که این آسیب‌ها اصلاً به وجود نیاید فقط در این صورت است که کاربران از این آسیب‌ها در امان خواهند بود. راهکاری که می‌تواند توسط این دسته از افراد ارائه شود این است که اگر شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان داخلی جایگزین اینستاگرام شوند این آسیب‌ها از بین می‌روند.

دسته دوم که عامل گریان هستند، در مقابل گروه اول معتقدند عامل انسانی خود عهده‌دار همه چیز است و آسیب‌های اجتماعی اینستاگرام را خود زنان کنشگر به وجود می‌آورد. مدعای سخنان این گروه این است که بسیاری از کاربران که در اینستاگرام به کنشگری مطلوب می‌پردازند و از طریق اشتراک‌گذاری محتواهای مناسب به رشد فرهنگ و حتی دین‌داری در میان زنان کمک می‌کند. آن‌ها می‌گویند اگر عامل انسانی در مقابل ساختار اراده‌ای از خود ندارد چگونه این کنشگران موفق توانسته‌اند به عملکرد مطلوبی دست یابند؟

نگارنده معتقد است به این مسئله نمی‌توان به صورت مطلق نگاه کرد و یا نظر عامل‌گرایان و یا ساخت‌گرایان را پذیرفت. به این ترتیب نمی‌توان ساختار را دارای قدرت مطلق دانست و عامل را بی‌اختیار و بی‌اراده و نیز نمی‌توان کنشگر اینستاگرام را مختار و آزاد دانست، به نحوی که هیچ تأثیری از ساختار موجود نپذیرد. نظر نگارنده که رویکردی میانه مدعی است ساختارها تا حدی بر رفتار کنشگران تأثیر می‌گذارند و باعث به وجود آمدن آسیب‌ها می‌شوند، اما این تأثیرات هرگز به صورت مطلق نیست. افزون بر این، کنشگران اینستاگرام از آزادی عمل برخوردارند و می‌توانند محتوای

مناسبی به اشتراک بگذارند و یا تحت تأثیر فضای اینستاگرام قرار گرفته و دچار آسیب‌های آن شوند، اما این مسئله نیز به صورت مطلق نیست و می‌توان گفت فضای اینستاگرام هم تا حدی بر رفتار کاربران تأثیرگذار است.

بنابراین برای پیشگیری از این آسیب‌ها باید هم‌زمان هم به اصلاح ساختار اینستاگرام و هم به آگاهی‌بخشی و آموزش کنشگران اینستاگرام به یک اندازه توجه شود تا در آینده شاهد کاهش آسیب‌های اجتماعی نوظهور در میان زنان باشیم.

جمع‌بندی و پیشنهادهای کاربردی

داشتن ارتباط و دستیابی به اطلاعات از مهم‌ترین نیازهای بشر عصر حاضر هستند و فضای مجازی اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به خوبی توانسته این نیازهای انسان را برآورده سازد. فناوری اطلاعات و ارتباطات با وجود برآورده کردن نیازهای بشر، آسیب‌های فراوانی را برای انسان امروز به همراه داشته است. زنان کاربر اینستاگرام به دلیل داشتن ویژگی‌های روحی بیشتر در معرض این آسیب‌های اجتماعی نوظهور قرار دارند. در اینجا پیشنهادهایی کاربردی جهت پیشگیری از این آسیب‌ها ارائه می‌شود:

- اولین راهکار مدیریت خود و ترک اعتیاد مجازی است. کاربران اینستاگرام باید توجه کنند گشت‌وگذار در فضای مجازی اگر بدون نیاز واقعی و توجیه علمی صورت گیرد و صرفاً از روی کنجکاوی و سرگرمی باشد، باعث از دست رفتن سرمایه عمر و اتلاف وقت خواهد شد؛ بنابراین، ترک سرگردانی و بی‌برنامگی در استفاده از فضای مجازی به‌عنوان بهترین راهکار جهت ایمن ماندن از آسیب‌هاست.

- افزون بر مدیریت خود توسط کاربران سازمان‌های مربوطه نیز باید استفاده درست از فضای مجازی را کاربران آموزش داده دهند، در غیر این صورت در سال‌های آینده دیگر نمی‌توان با آسیب‌های اجتماعی ایجاد شده مقابله کرد.

- نقش حیاتی والدین در آموزش و کنترل فرزندان نیز نباید نادیده گرفته شود. به این نکته توجه کرد که کسی که به اعتیاد مجازی و رفتارهای جنسی سایبری می‌رسد، در ابتدا صرفاً یک کاربر معمولی بوده که عدم نظارت و فقدان آگاهی وی از دنیای مجازی، موجب این آسیب‌ها شده است؛ بنابراین، ابتدا باید آموزش‌های لازم از طرف مراکز مربوطه به والدین داده شود تا آن‌ها بتوانند به بهترین نحو فرزندان خودشان را از این آسیب‌ها محافظت نمایند.

- افزایش آگاهی درباره فضای مجازی و فلسفه آن و نیز کارکردها و آثار آن نیز از عوامل مهم بازدارنده دیگر است. بسیاری از آسیب‌ها بر اثر عدم آگاهی در این زمینه است. آموزش سواد دیجیتال، سواد رسانه و سواد فضای مجازی، برای همه کاربران لازم و ضروری است.

- نکته آخر تقویت باورهای دینی و تقوای حضور است. تقوای حضور موجب می‌شود با وجود حضور در فضایی پرخطر از آسیب‌های آن در امان ماند.

منابع

- افشاری، افروز و سحر صوفی، (۱۳۹۶)، *آسیب‌شناسی پدیده‌های نوظهور اجتماعی*، کنفرانس بین‌المللی فرهنگ آسیب‌شناسی روانی و تربیت، تهران: دانشگاه الزهرا.
- حاجی حیدری، حامد و علی متقی‌زاده، (۱۳۹۱)، «*بازسازی الگوی بازانندیشی گیدنز بر مبنای مواضع اخیرتر او راجع به سنت*»، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، ص ۸۳-۴۱.
- حامدی‌نسب، صادق و حسین حامدی‌نسب، (۱۳۹۳)، «*آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی و راه‌کارهای پیشگیری از آن*»، همایش ملی مهندسی رایانه و مدیریت فناوری اطلاعات، تهران: ص ۱.
- حسینی، حسین و عبدالحسین کلانتری، (۱۳۹۶)، «*تحلیل پدیدارشناختی تجربه زیسته کاربران شبکه اجتماعی تصویری اینستاگرام در ایران*»، مطالعات فرهنگ و ارتباطات.
- خادمیان، طلیعه و محمدجواد کلهری، (۱۳۹۹)، «*رابطه اینستاگرام با گرایش جوانان به سبک زندگی مدرن*»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ص ۷۴-۵۵.
- درستانی، مریم و مهدی روحانی، (۱۳۹۳)، «*پدیده‌های جدید فضای مجازی در ایران از دیدگاه کارشناسان ارتباطات*»، پاییز، سال نهم، شماره ۲۶.
- راودراد، اعظم، (۱۳۸۴)، «*مسائل اجتماعی زنان در اینترنت*»، مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۲ و ۳.
- رفیع‌پور، فرامرز، (۱۳۷۸)، *آزمی یا آشفتگی اجتماعی*، انتشارات سروش.
- ساروخانی، باقر، (۱۳۷۰)، *درآمدی بر دائرةالمعارف علوم اجتماعی*، انتشارات کیهان.
- ساعتچی، محمود؛ کامکاری، کامبیز و مهناز عسکریان، (۱۳۸۹)، *آزمون‌های روان‌شناختی*، نشر ویرایش.
- ستوده، هدایت‌الله، (۱۳۹۴)، *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)*، آوای نور.
- شارع‌پور، محمود، «*فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن*»، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره سوم، ص ۱۱۲-۱۰۱.
- ضیایی‌پور، حمید، (۱۳۸۹)، «*بررسی نفوذ شبکه‌های*»، فصلنامه رسانه، ص ۴۲-۲۳.
- عاملی، سیدسعیدرضا، (۱۳۹۰)، *رویکرد دو فضایی به آسیب‌ها، جرائم، قوانین و سیاست‌های فضای مجازی*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- عبدالحی، محمد، (۱۳۸۱)، *آسیب‌های اجتماعی و روند تحول آن در ایران*، ج ۱، انتشارات آگه.

- مظفری، محمدمهدی، (۱۳۹۶)، «فرهنگ‌سازی استفاده بهینه از اینترنت (شبکه اجتماعی) و جلوگیری از آسیب‌های آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های علمی کاربردی شهر قزوین»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ص ۱۵۸-۱۴۴.
- میری، ابوالحسن و پریسا علیخانی، (۱۳۹۴)، «قربانی شدن زنان در فضای مجازی از دیدگاه کاربران زن و تأثیر آن بر اعتقادات اسلامی و کیفیت زندگی کاربران»، فصلنامه اسلام و مطالعات اجتماعی، ص ۱.
- نیازی، محسن؛ پیری، حسن و علی فرهادیان، (۱۳۹۸)، «شناخت و طبقه‌بندی آسیب‌های اجتماعی معطوف به شبکه‌های اجتماعی با رویکرد فراترکیب»، مطالعات میان‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، پاییز و زمستان، سال نهم، شماره ۲ (پیاپی ۱۸)، ص ۳۰۹-۲۸۱.
- Van Dijck, José, (2011), "You have one identity": performing the self on Facebook and LinkedIn". Media, Culture & Society, No.2, PP: 199-215.